

VERSLAG van de (uitloop)vergadering van de Statencommissie Ruimte, Groen en Water Op 26 juni 2023

Voorzitter:

Mevrouw A. Oude Luttikhuis

Namens GS aanwezig: mevrouw M. Sterk, gedeputeerde.

Aanwezig: mevrouw Batteau (PvdD), de heer Berends (SGP), mevrouw De Boer (PvdA), de heer Van Breukelen (FvD), de heer Breur (SP), de heer Cromwijk (BBB) de heer Dekker (PvdA), de heer Van Dieren (JA21) , de heer Van den Dikkenberg (SGP), de heer Fiscalini (JA21), mevrouw Ghijsels (BBB), mevrouw Van Gilse (VVD), de heer De Jong (Volt), mevrouw Kennedy (CU), de heer Nagtegaal (PVV), de heer Overkleeff (D66), mevrouw Rikkoert (CU), de heer Van Schie (VVD), de heer Hart (GroenLinks), de heer Verleun (BBB), mevrouw Van der Vooren (GroenLinks) en mevrouw Zagt (BBB).

Van ambtelijke zijde aanwezig:

F. Kools (commissiegriffier), N. Nellestijn (commissiesecretaris), A. Smakman (Notuleerservice Nederland)

---

1. [Heropening](#)

De voorzitter heropent de vergadering om 19.00uur. Dat is een voorzetting van de commissie RGW, die was begonnen op 21 juni. De voorzitter heet iedereen welkom. De vergadering is gepland tot 21.30 uur. Voor de bespreking van de vier Statenbrieven op de agenda wordt de spreektijdenregeling gehanteerd, waarbij elke fractie zes minuten krijgt en het college 26 minuten. Ook zal de behandeling van elk van de Statenbrieven in één termijn plaatsvinden.

De voorzitter heeft een bericht van verhindering ontvangen van de fractie van 50PLUS.

2. [Statenbrieven Start- en Koersnotitie Utrechts Programma Landelijk Gebied](#)

De inspraak op het agendapunt 'Ingekomen Stuk Bezwaar Omgevingsvergunning Pluimveestal' is tijdens de vergadering van woensdag 19 juni afgerond. Daarbij is afgesproken dat de opwaardering van de Partij voor de Dieren van dat agendapunt bij de bespreking van de Statenbrieven over het UPLG wordt betrokken, omdat dit over de gebiedsprocessen gaat.

Mevrouw Batteau licht de opwaardering toe. 10.000 kippen in plaats van 19 koeien, dit is de consequentie van een vergunning die de gemeente Bunnik heeft afgegeven aan pluimveebedrijf de Bunnik, aldus de spreker. De fractie van de Partij voor de Dieren is volgens de spreker geschrokken door de mogelijke milieueffecten die een inspreker namens de Oranjebuurtvereniging Bunnik heeft toegelicht. De aanwonenden vragen zich af hoe een vergunning met een verhoogde milieudruk kan worden afgegeven in een tijd waarin de landbouwvervuiling moet worden teruggedrongen. De realisatie van de pluimveestal leidt tot hogere ammoniakemissies, stankhinder, verspreiding van ziekmakende resten van bacteriën in fijnstof en verslechtering van de luchtkwaliteit. Daarnaast zegt de spreker grote te zorgen hebben over de verhoogde risico's op zoönose. Daarnaast zijn er zorgen over de effecten op de nabijgelegen sportvelden, scholen, verzorgingstehuizen, woonwijken en natuurgebieden op het gebied van biodiversiteit, bodem en het water. De spreker verwacht dat de vergunning juridisch zal worden aangevochten en wijst op recente wetenschappelijke inzichten en uitspraken van de Raad van State over energiearme stallen.

Er is geen milieueffectrapportage opgesteld en de vergunning is niet voorgelegd aan de provincie voor toetsing op de Wet natuurbescherming, aldus de spreker. Zij fractie vindt dit zorgelijk, omdat er nu sprake is van intern salderen, wat vergunningsvrij is en buiten het zicht van de provincie plaatsvindt. De fractie van de Partij voor de Dieren wil toezeggingen van de gedeputeerde dat:

- De vergunning alsnog wordt getoetst op de Wet natuurbescherming, met inachtneming van recente gerechtelijke uitspraken en wetenschappelijke inzichten over energiearme stallen.

- Een milieueffectrapportage wordt uitgevoerd, gezien de gezondheidsrisico's voor omwonenden, kinderen en ouderen.
- De provincie meer zicht en regie krijgt op de toename van het aantal gehouden dieren door vergunningsvrij intern salderen, met een transparante werkwijze en monitoring, en deze werkwijze met PS te delen. De gemeentelijke vergunningverlening zal in dat geval altijd door de provincie getoetst moeten worden op de Wet natuurbeheer en ook zal een milieueffectrapportage verplicht zijn bij het intern salderen zodat zichtbaar is wat de impact is op de leefomgeving.

De spreker vraagt om een reactie van de gedeputeerde op deze punten.

De voorzitter geeft aan dat deze vragen van de Partij voor de Dieren samen met de behandeling van de andere vragen in de commissie over het UPLG door gedeputeerde Sterk zullen worden behandeld. Zij herinnert eraan dat de inspraak over deze Statenbrieven tijdens de vergadering van 21 juni wel is afgesloten. Zodat de commissie nu door kan gaan met de bespreking van de Statenbrieven zelf.

Eerste termijn commissie

De heer Verleun uit zijn zorgen over de toekomst van de agrarische sector in de provincie. Hij benadrukt dat er geen duidelijk toekomstperspectief is voor boeren. Er is nog geen landbouwakkoord. Het Rijk is onvoldoende in staat gebleken om het vertrouwen in de sector te herstellen door een opeenstapeling van beleidsmaatregelen. Spreker merkt op dat het huidige provinciale landbouwbeleid, het Utrechts Programma Landelijk Gebied, niet voldoende is besproken met de sector. Ook in dit beleid is er geen duidelijk toekomstperspectief. De BBB roept de gedeputeerden op om deze versie van het UPLG niet naar het ministerie te sturen, maar in plaats daarvan een raamwerk op te stellen. Dit raamwerk kan dan samen met de sector verder worden uitgewerkt, wat zou moeten leiden tot meer rust en draagvlak in de sector. Spreker benadrukt dat er vooral over de boeren wordt gepraat, in plaats van met hen.

De heer Nagtegaal uit zijn zorgen over het gebrek aan betrokkenheid van de agrarische sector bij het opstellen van het landbouwbeleid, zoals ook de BBB aangaf. Spreker vraagt zich af of de Staten voldoende betrokken zijn bij dit proces en in hoeverre de Staten nog in positie zijn om bij te sturen.

De heer Verleun geeft aan dat de heer Nagtegaal beter in staat is om dit te bepalen, aangezien de BBB minder lang in de Staten zitten dan andere partijen zoals de PVV. De startnotitie is al eerder voorgelegd aan de Staten; dit is de eerste gelegenheid voor de BBB om een inhoudelijke bijdrage te leveren op dit document.

De heer Nagtegaal uit zijn zorgen over de deadline van 1 juli voor het insturen van het UPLG. Hij voelt zich enigszins overbodig en vraagt zich af of de BBB hetzelfde gevoel heeft.

De heer Verleun geeft aan dat de BBB er de voorkeur aan geeft een raamwerk op te stellen in plaats van een volledig UPLG.

De heer Verleun vervolgt zijn betoog over het Utrechts Programma Landelijk Gebied.

- Het UPLG is in het leven geroepen om een vitaal landelijk gebied te creëren met robuuste natuur, klimaatbestendig watersysteem en een economisch rendabele landbouw. Spreker benadrukt dat niemand het oneens zou zijn met deze doelstelling, zoals beschreven in de koersnotitie. Maar hij merkt op dat er enkele punten in het document zijn die hiermee tegenstrijdig lijken te zijn.
- Bij de opgaven en doelstellingen wordt het woord "landbouw" plotseling veranderd in "klimaat" en wordt er niet meer over landbouw gesproken. Spreker benadrukt ook de rol van grasproductie in Nederland, die jaarlijks 22.000 kg CO₂ per hectare vastlegt. Wanneer dit gras en maïs aan vee wordt gevoerd, komen broeikasgassen zoals methaan, lachgas en CO₂ vrij. De uitstoot van deze broeikasgassen per hectare grasland is omgerekend 18.000 kg CO₂. De spreker vraagt waarom in het UPLG alleen de uitstoot van 18.000 kg CO₂ wordt meegenomen en niet de opname via grasland. Er wordt alleen gemeten via langdurige CO₂-opname in de bodem.
- In het document wordt veel aandacht besteed aan meekoppelkansen, zoals de productie van groen gas. Er is een vraag vanuit de nationale overheid voor 2 miljard kuub groen gas, maar spreker vraagt zich af waarom dit niet in het document wordt genoemd.

- Spreker merkt op dat een klein deel van het veenweidegebied nodig is om de totale reductiedoelstelling van 0,09 megaton methaan te bereiken. Hij vraagt zich af om hoeveel hectare het gaat en welke gebieden dit betreft.
- Spreker stelt vragen over stikstof, PAS-melders en Natura 2000-gebieden. Hij wil weten hoe de legalisering van bedrijven met PAS-melding wordt aangepakt en waarom er wordt afgeweken van de wet voor de deadline van 74% areaal met stikstofgevoelige habitats in 2030 in plaats van 2035. Ook vraagt hij naar de geschiktheid van de KDW als graadmeter voor stikstofreductie en of er wordt gezocht naar een beter instrument. Ten slotte wil de spreker weten of adviezen van de natuurdoelanalyse door een onafhankelijk instituut worden gecontroleerd, gezien de financiële consequenties.
- Spreker vraagt hoe er wordt omgegaan met de effecten vanuit de natuur waar men weinig invloed op heeft, maar die wel grote gevolgen hebben voor de Kaderrichtlijn Water. Hij noemt specifiek het massaal optrekken van de Amerikaanse rivierkreeft en de waterinlaat vanuit vreemd gebied als voorbeelden.
- M.b.t. de financiering van het beheer van de groenblauwe dooradering vraagt de spreker zich af of er een vergoeding komt die hoger is dan 0,8 keer het minimumloon, zoals de huidige beheersvergoeding, of dat agrarische ondernemers zelf financieel moeten bijdragen aan het maatschappelijke doel.
- In het UPLG wordt niet gesproken over voedselproductie, constateert de spreker. Hij benadrukt het belang van voedselzekerheid als een belangrijke pijler voor iedereen voor de toekomst van het landelijk gebied. Hij vraagt waarom voedselproductie niet wordt gezien als een basisvoorziening en verwijst naar het Klimaatakkoord van Parijs, waarin de rol van voedselzekerheid en de kwetsbaarheid van onze voedselssystemen in het licht van klimaatverandering wordt benadrukt. Spreker pleit voor het zuinig omgaan met vruchtbare grond.
- Welke invloed heeft het stuklopen van de gesprekken met de sector in het kader van het landbouwakkoord heeft op het uiteindelijke UPLG, vraagt de spreker. Het landbouwakkoord wordt immers als een noodzakelijke kapstok gezien voor de koers die de provincies gaan varen.
- Spreker vraagt ook wat het mislukken van het landbouwakkoord betekent voor het verdienmodel in de sector. Wat betekent dit voor het toekomstperspectief van agrariërs? Is er een doorrekening gemaakt voor de koersnotitie? En hoe wil de gedeputeerde draagvlak creëren voor de opties die zijn genoemd rondom ruimtelijke differentiatie?

Spreker verwijst naar een in de Tweede Kamer aangenomen motie van Caroline van der Plas waarin de regering wordt verzocht flexibel te zijn richting provinciebesturen als de gebiedsplannen nog nadere invulling behoeven. Vanwege het belang van draagvlak en toekomstperspectief in de landbouwsector stelt spreker voor om een raamwerk op te sturen, vooral omdat er nog geen landbouwakkoord is bereikt. Hij wil niet vertragen, maar verwacht wel dat er voor 1 juli 2023 een raamwerk en dat er in samenspraak met agrarische ondernemers een definitief document wordt gemaakt.

Tot slot vraagt de spreker de gedeputeerde of het klopt dat zij al heeft toegezegd dat het concept UPLG naar minister van der Wal van Stikstof en Natuur gestuurd wordt, aangezien er berichten vanuit verschillende hoeken binnenkomen.

De heer Wolting geeft aan dat er vooruitgang is geboekt in het UPLG, maar dat er nog veel werk te doen is. Hij benadrukt het belang van samenwerking en draagvlak, en stelt dat commitment van alle betrokken partijen cruciaal is om provinciale doelen te behalen. Spreker benadrukt dat de provincie vooral Europese en landelijke regelgeving moet uitvoeren en dat er op provinciaal niveau beperkte invloed op uitgeoefend kan worden. Hij pleit ervoor om te focussen op de mogelijkheden binnen de Utrechtse omgeving en de bestaande regelgeving. Volgens de ChristenUnie is het UPLG-document een goed uitgangspunt om verder te werken aan de invulling van de gebiedsplannen.

De heer Van den Dikkenberg dankt de BBB-fractie voor haar inbreng, waardoor de SGP-fractie ook meer staccato door haar bijdrage zal gaan.

- Het bevreemdt de SGP-fractie dat het UPLG tot stand is gekomen zonder inbreng uit de gebieden en wijst op het gebrek aan draagvlak en energieverlies bij boerenbedrijven.
- Spreker stelt voor om PAS-melders een prominentere positie te geven in het NPLG en de legalisatie voorop te stellen, ook conform de genoemde moties tijdens het vorige debat.

- Het is vreemd dat methaanuitstoot in natte natuur wordt geaccepteerd, terwijl boeren een reductieopgave krijgen, aldus de spreker. De SGP-fractie vraagt hoe de natuursector bijdraagt aan de reductie van broeikasgassen. Zij heeft een motie in overweging om het afplaggen van veenweidegronden te stoppen vanwege de onomkeerbaarheid en negatieve gevolgen daarvan en omdat de reductie door afplaggen beperkt is.
- Spreker stelt de KRW aan de orde en benadrukt de rol van gebiedsvreemd water. Hij haalt aan dat een inspreker in de vergadering van 19 juni 2023 aangaf dat zijn water schoon is, maar dat er ook vervuild stedelijk water binnenkomt. Onderzoek bij natuurgebieden toont aan dat er veel stoffen vrijkomen uit de bodem. Spreker vraagt zich af of het mogelijk is dat alle boeren worden uitgekocht en de normen nog steeds niet worden gehaald, omdat er bijvoorbeeld een overstort is vanuit de stad of omdat er tijdens een droge periode vervuild water uit het Amsterdam-Rijnkanaal in het veenweidegebied terechtkomt.
- Spreker vraagt de gedeputeerde of zij kan garanderen dat er geen nieuwe doelen toegevoegd in het UPLG 2, het vervolg op dit UPLG, zodat de huidige doelen de focus blijven voor de komende 20 tot 40 jaar. Hij vraagt hoe de opgaven uit het UPLG zich verhouden tot het Akkoord van Utrecht en of dit akkoord nog steeds relevant is nu er steeds meer doelen bij komen. Of is het misschien tijd om het akkoord samen met de betrokken partners te herzien?
- In een de SGP-fractie ingediende motie, wordt het college opgeroepen om bij de gebiedstafels niet enkel te focussen op stikstofdoelstellingen, maar ook de bredere natuurdoelstellingen en toekomstvisie op landbouw van de provincie in acht te nemen. De spreker merkt op dat dit enigszins terugkomt in het UPLG, maar mist een duidelijke verweving van deze aspecten door alle doelen heen. Hij roept het college op om dit structureel te hanteren. Hij stelt dat de huidige voorgestelde tools de gebiedsprocessen doen struikelen, omdat er onvoldoende vertrouwen is in de provincie en de instrumenten niet genoeg rekening houden met de gevoelens van de gebiedspartners. Spreker benadrukt dat het belangrijk is om dit vertrouwen te herstellen.
- De stikstofdoelen zijn op 2030 gesteld, merkt de spreker op, maar hij ziet nog geen concrete wetswijziging die dit vereist. Hij stelt voor om de doelen op 2035 te houden en vraagt waarom GS voor 2030 kiest. Hij benadrukt dat het belangrijk is om de wet te volgen, ook in deze kwestie.
- Spreker vraagt de gedeputeerde of zij garanties kan afgeven voor meerjarige uitkeringen in het kader van de groenblauwe dooradering en het bereiken van natuurdoelen op agrarische grond. Hij vraagt of de financiering voor minimaal 15 tot 20 jaar vastgelegd kan worden, zodat er niet elke zes geen onzekerheid over subsidies ontstaat.
- Is het mogelijk een effectanalyse te doen voor het voedselsysteem, met name voor de provincie Utrecht, als dit beleid wordt uitgevoerd, vraagt de spreker
- Tot slot oppert de spreker om een Utrechts landbouwakkoord te sluiten, waarin verschillende partijen samenwerken en loskomen van het beleid van Den Haag. Hij benadrukt het belang van goede monitoring en samenwerking met boeren om het landbouwareaal niet te laten afnemen. Tot slot vraagt de SGP om duidelijkheid over de minimale hoeveelheid landbouwgrond die behouden moet blijven.

Mevrouw De Boer-Leijnsma brengt de volgende punten in:

- Spreker stelt een vraag over het perspectief voor de landbouw dat als vierde voorwaarde is toegevoegd in het koersdocument, en wel met de focus op circulaire, natuurinclusieve en klimaatneutrale landbouw. Ze vraagt wat dit betekent voor intensieve en gangbare bedrijven in de provincie en of nieuwe vestigingen van intensieve bedrijven niet meer worden toegestaan.
- Spreker vraagt ook wat de definitie van diervriendelijkheid is en of er concrete maatregelen op dit thema worden toegevoegd.
- Verder verwijst zij naar de informatiesessie over het handelingsperspectief buitengebied regio Amersfoort. Daar werd verteld dat agrarisch nu als groen meetelt. Ze vraagt of dit betekent dat alle landbouwgrond in Utrecht als groen of natuur meetelt, en wat dit betekent voor de Utrechtse grondbank en de zeggenschap van grondeigenaren.
- Ook vraagt spreker of agrariërs de kans krijgen om een belangrijke rol te spelen in natuurbeheer met eerlijke vergoedingen en gelijke posities aan overlegtafels, of dat dit via subsidies blijft verlopen die vaak niet kostendekkend of toereikend zijn.
- Spreker benadrukt het belang van investeren in kwaliteit op lange termijn en vraagt in hoeverre het plan hieraan voldoet. Ze suggereert het idee van een denktank met een verre horizon, zoals 2060.
- Tot slot merkt spreker op dat de transitie een systeemverandering inhoudt, waarbij ook de keten rondom landbouw en veeteelt moet veranderen, zoals veevoederproducenten, melkverwerkingsbedrijven en

supermarkketens. Ze vraagt hoe hier invulling aan wordt gegeven en of dit als extra voorwaarde kan worden toegevoegd.

De heer De Jong bedankt voor de antwoorden op eerdere vragen en waardeert, ondanks de misstanden en maren, de effort die in deze complexe uitdaging is gestoken. De Volt-fractie heeft de volgende vragen, aldus de spreker:

- De eerste vraag is hoe de sociaaleconomische impactanalyse de besluitvorming kan sturen in plaats van alleen achteraf te duiden. Hij begrijpt niet helemaal hoe dit tijdig gedaan kan worden en of er scenario's zijn overwogen in deze fase. Spreker vraagt of het mogelijk is om op hoofdlijnen verschillende scenario's uit te werken voor verdere besluitvorming.
- Wat is de oorzaak, vraagt hij, dat de methodiek van de Wageningen Universiteit laat was.
- Spreker vraagt n.a.v. een eerdere bespreking in de Statenvergadering m.b.t. het participatietraject of inwoners en burgers hierin een actieve rol krijgen. Hij wil weten hoe dit georganiseerd wordt en of zienswijzen van partijen worden meegenomen in de participatieplannen na de zomer. De heer De Jong is benieuwd wie deze plannen opstelt en of er geluisterd wordt naar alle belanghebbenden.
- Daarnaast vraagt hij naar het succesvolle burgerparticipatietraject in Noord-Holland en waarom dit in hun regio niet mogelijk was.
- Spreker begrijpt dat het UPLG in concept wordt ingediend en dat de wachttijd gebruikt wordt om het concept te bespreken met partners. Hij vraagt zich af hoe effectief en oprecht deze gesprekken kunnen zijn, aangezien er nog gewacht wordt op de beoordeling vanuit het Rijk. Hij verzoekt om een reactie hierop.
- Hij doet de suggestie aan Gedeputeerde Staten om feedback aan het Rijk te geven over de suboptimale participatie, met name burgerparticipatie, die niet meer mogelijk was vanwege het moordende tempo.
- Tot slot is spreker benieuwd hoe Provinciale Staten betrokken zijn bij de verdere uitwerking van het UPLG en bijbehorende besluitvorming. Hij wil weten hoe de feedback van de Commissie RGW verwerkt wordt in het uiteindelijke stuk en hoe Provinciale Staten de komende maanden op een nuttige manier kunnen bijdragen aan het proces, parallel aan de review van het Rijk. Ook vraagt hij hoe zij kunnen zorgen dat hun review van waarde is.

Mevrouw Batteau is het eens met eerdere sprekers dat het goed is dat het document er ligt. Ze waardeert de analyse van het landelijk gebied en de structurerende principes, maar plaatst vraagtekens bij het bereiken van de gestelde doelen en de weg ernaartoe. Ze wil het gesprek voeren over de visie en de stip op de horizon. Ze merkt op dat er nog geen heldere keuzes zijn gemaakt: is de intensieve veehouderij nog onderdeel van de toekomstvisie? De provincie blijft inzetten op innovaties zoals eiwitarm voer en andere managementmaatregelen, alles is op basis van vrijwilligheid en alle bedrijfstypen zijn nog steeds welkom. Volgens de fractie van de Partij voor de Dieren zegt de koersnotitie nog weinig over of en hoe de doelen worden gehaald. Ze vraagt zich af hoe de noodzakelijke en dwingende maatregelenpakketten, met aandacht voor dierenwelzijn, brede proportionele vertegenwoordiging van natuur en burgers, naast monitoring en handhaving, in het UPLG-document worden vormgegeven. Spreker constateert dat het beleidsstuk UPLG Provinciale Staten niet in staat stelt om invulling te geven aan de inhoud.

Zij wil weten hoe Gedeputeerde Staten ervoor gaan zorgen dat Provinciale Staten alsnog kunnen meebeslissen over belangrijke keuzes, nadat dit concept UPLG naar het Rijk is gegaan, en sluit zich aan bij de opmerkingen van Volt hierover. Zij vraagt GS met een concreet voorstel te komen op welke wijze PS actief betrokken blijven bij de beleidsvorming en de uitvoering van het beleid in het landelijk gebied.

Schorsing van 19.31 uur tot 19.40 uur.

Reactie college

Gedeputeerde Sterk verwelkomt speciaal alle agrariërs op de publieke tribune. De gedeputeerde begrijpt dat het voor deze ondernemers een zeer belangrijk document is, omdat het voornamelijk gaat over de broodwinning van deze mensen.

Gedeputeerde Sterk benoemt dat het koersdocument wat vandaag wordt besproken, is vastgesteld door GS voordat er gesprekken zijn gevoerd met landbouw- en natuurorganisaties tijdens de hackathons. De reden hiervoor was dat er verkiezingen zijn geweest en het college vond dat ze niet zomaar het document richting het Rijk konden sturen zonder eerst met de nieuwe Staten te overleggen. Daarom hebben GS het startdocument en

het koersdocument bij PS neergelegd om mee te kunnen praten. Spreker zegt niet gelukkig te zijn met de timing van het vaststellen van het document tijdens een demissionair college en na verkiezingstijd. De gedeputeerde legt uit dat andere provincies een andere koers hebben gekozen en nog niets hebben neergelegd, waardoor hun Provinciale Staten vlak voor de eindstreep pas iets te zien krijgen. Het college heeft geprobeerd PS mee te nemen in het proces door zowel het startdocument als het koersdocument te bespreken, aldus de spreker. Op basis daarvan zijn er ook aanpassingen gedaan.

De heer Nagtegaal vraagt zich af wat het college vindt van de deadline van 1 juli. Hij hoort dat het college deze timing ook ongelukkig vindt. Hij weet dat bijvoorbeeld het nieuwe college in Flevoland heeft besloten om niets met de deadline te doen. Spreker vraagt zich af waarom het college niet om uitstel vraagt of aangeeft dat zij het document niet op 1 juli, maar pas op 1 november zullen inleveren.

De heer Westerlaken vraagt aan de heer Nagtegaal of hij ook heeft gehoord wat er in Flevoland aan hun besluit werd toegevoegd, namelijk dat ze daar eigenlijk niets hoeven te doen.

Gedeputeerde Sterk legt uit dat de provincie dit concept UPLG (versie 0.0) wil afronden om middelen uit het Transitiefonds te ontvangen, zodat de provincie kan starten met de gebiedsprocessen. Dit is een gedeelde wens van veel mensen waaronder ook de agrariërs: eraan beginnen in plaats van discussiëren over deadlines. Het concept UPLG wordt ingediend bij het ministerie en wordt gebruikt als basis voor gesprekken met gemeenten, landbouw- en natuurorganisaties om het plan verder vorm te geven.

Parallel daaraan starten de gebiedsprocessen op polderniveau, waarbij betrokkenen met elkaar in gesprek gaan over de lokale situatie, problemen en benodigde middelen. Dit leidt mogelijk tot nieuwe vragen over wat de beste maatregelen zijn, over kosten en over de beschikbare middelen via de provincie. Dit proces wordt gekenmerkt door gezamenlijk zoeken naar oplossingen en het bespreken van de gevolgen voor individuele bedrijven en maatregelen. Het concept UPLG geeft de richting van de aanpak aan, terwijl de lokale gesprekken zich richten op de uitvoering ('hoe'). De participatie krijgt nog verder vorm. Het is goed dat dit gebeurt na 1 juli, aldus de spreker, omdat het UPLG pas eind 2023 of begin 2024 door Provinciale Staten worden vastgesteld.

De heer Fiscalini is blij met het laatste deel van het antwoord van de gedeputeerde, maar hij wil graag weten in hoeverre dit concept vaststaat. Hij verwijst naar eerdere ervaringen met de Regionale Energie Strategie, waarbij er een ook concept was, die nog gewijzigd kon worden. Maar toen er wijzigingen werden voorgesteld, werd er verwezen naar het feit dat het concept al was vastgesteld.

Gedeputeerde Sterk legt uit dat het document een uitwerking is van de vastgestelde doelen die behaald moeten worden. Deze doelen veranderen niet, maar er zijn verschillende manieren om ze te bereiken. Soms kan dit bijvoorbeeld door watermaatregelen te nemen in een bepaald gebied, waardoor er geëxtensiveerd wordt met minder koeien. Hiermee kunnen ook andere doelen behaald worden. Het is dus lastig om per doel een specifieke maatregel te benoemen, omdat ze juist proberen deze zaken te koppelen. In het UPLG staat welke maatregelen genomen moeten worden en in welke gebieden deze maatregelen dringend zijn. Ook wordt volgens de spreker benadrukt dat landbouw als vierde doelstelling is opgenomen, maar dit betekent niet dat het minder belangrijk is dan natuur. Voor GS staan deze doelstellingen op gelijke hoogte, zegt zij. Het doel is om te zorgen voor een economisch rendabele landbouw. Daarom, als er bepaalde maatregelen worden geëist, moet er ook iets tegenover staan voor de agrariërs. Gedeputeerde Staten begrijpen dat er een compensatie moet zijn om mensen te motiveren om de keuzes te maken en veranderingen door te voeren.

De heer Fiscalini merkt op dat in het document één van de doelen stikstofreductie is waaraan het jaartal 2030 is gekoppeld. Hij geeft aan dat dit nog niet definitief is en dat in de wet nog steeds 2035 staat. Hij vraagt zich af wat voor concept dit is, omdat, als het document wordt vastgesteld zonder dat de Staten het kunnen wijzigen, er in het UPLG 2030 staat in plaats van 2035, wat in de wet is vastgelegd.

Gedeputeerde Sterk geeft aan dat ze momenteel uitgaan van de doelen in het NPLG, waar 2030 in staat. Ze benadrukt dat er tussentijdse ijkmomenten zijn in 2025 en 2028, waarbij gekeken wordt naar de voortgang en het realistisch gehalte van de doelen. Gedeputeerde Sterk benadrukt vooral het belang van het starten en ontdekken

wat mogelijk is, in plaats van steeds te focussen op wanneer dingen af moeten zijn. Ze gelooft dat progressie geboekt wordt door onderweg die vragen te beantwoorden en samen te werken.

Mevrouw Van Gilse wil ook heel graag starten, zij is echter wel van mening dat een ander doel een andere inzet met zich meebrengt en dat dit invloed heeft op de inzet waarmee de provincie het gebied ingaat.

Gedeputeerde Sterk benadrukt dat er veel doelen met elkaar samenhangen op het gebied van natuur, klimaat, water en stikstof. Het document verbindt deze doelen en geeft aan waar in welke gebieden maatregelen nodig zijn. In de gesprekken zal gekeken worden hoe deze maatregelen uitgevoerd kunnen worden en op welke manieren bepaalde doelen behaald kunnen worden. De gedeputeerde benadrukt dat er verschillende manieren zijn om de doelen te behalen. Het is daarbij belangrijk om te kijken naar de meekoppelkansen en welke gevolgen bepaalde maatregelen, zoals het aanpassen van het grondwaterpeil, hebben op andere factoren, zoals de stikstofuitstoot en het aantal koeien in een gebied.

De heer Van den Dikkenberg merkt op dat landbouw een belangrijke pijler is binnen het NPLG, maar hij ziet voornamelijk doelen die betrekking hebben op landbouwgrond en slechts een korte paragraaf over de landbouw zelf. Spreker vraagt waarom er geen duidelijke claim wordt neergelegd bij het ministerie over wat er nodig is om de landbouw economisch rendabel en circulair te maken. Volgens hem ontbreekt het aan concreetheid, zoals ook in het landbouwakkoord te zien was, en zou er meer aandacht moeten worden besteed aan de behoeften van de landbouwsector, in plaats van alleen te focussen op de andere doelen van het landelijk gebied.

Gedeputeerde Sterk begrijpt de opmerkingen van meneer Van den Dikkenberg. Het koersdocument is inmiddels besproken met de landbouworganisaties. De paragraaf over landbouw is volgens haar uitgebreid en er zijn concrete instrumenten toegevoegd, specifiek gericht op de landbouwsector. Gedeputeerde Sterk benadrukt dat er passende verdienmodellen moeten zijn, zoals een volledige vergoeding voor agrariërs die natuur beheren, in plaats van de huidige 86%. Ook pleit zij voor langjarige beheervergoedingen voor groenblauwe dooradering, in plaats van de huidige zesjarige termijn in het ANLb. Hiervoor is echter steun van het Rijk nodig, aangezien de provincie niet in staat is om deze bedragen zelf voor te financieren. Dit is volgens gedeputeerde Sterk een belangrijke richting om vooruitgang te boeken.

Spreker noemt een aantal punten op dit vlak die in het UPLG staan. In het UPLG wordt gewerkt aan verschillende aspecten om de transitie in de landbouw te bevorderen. Er is een landbouwmenukaart opgesteld met verschillende opties, zoals managementmaatregelen, innovatie, omschakeling naar biologische landbouw en extensivering. Er wordt volgens de spreker met KPI's gewerkt om doelgericht te sturen in plaats van op middelen, zodat boeren zelf invulling kunnen geven aan het behalen van die doelen. Er wordt gestreefd naar 100% vergoeding voor agrariërs die natuur beheren en naar langjarige contracten voor het ANLb. Begeleiding en middelen uit het GLB en NSP zijn beschikbaar, aldus de spreker. Het UPLG wil aansluiten bij het natuurlijke verloop van stoppende boeren en doelsturend werken met absolute getallen in plaats van percentages. Er zijn echter ook zaken die de provincie van het Rijk nodig heeft, zoals budgetten voor ecosysteemdiensten, generieke maatregelen voor een gelijk speelveld tussen provincies en juridisch geborgde systemen. Concrete emissiemetingen in Food Valley worden gedaan in met andere provincies wordt samengewerkt op het gebied van groen gas. De gedeputeerde staat achter het idee om per provincie een landbouwakkoord te sluiten, maar dan wel op polderniveau, en bottom-up in plaats van top-down, om zo dicht bij de realiteit van de boeren te staan. Dit is volgens de spreker de manier om tot een oplossing te komen.

De heer Van Dieren begreep uit het antwoord op de vraag van de heer Van den Dikkenberg dat er inmiddels gesproken is met de agrarische sector, en dat het de bedoeling is om dit in het document te verwerken dat op 1 juli naar het ministerie gaat. Hij leest ook in het bijgevoegde document dat er nog aan hoofdstuk 7 gewerkt moet worden, wat uiteindelijk ook in het document voor het ministerie komt. Hij vraagt zich af of er een kans is dat Provinciale Staten het document met deze aanvullingen nog voor 1 juli te zien krijgen, ondanks het hoge tempo en de volle agenda.

Gedeputeerde Sterk geeft aan dat Provinciale Staten het laatste woord hebben in het proces, maar dat dit momenteel nog niet het geval is. Dit zal pas eind 2023 of begin 2024 gebeuren. Het college houdt zich aan de

kaders die door de Staten zijn gesteld, ook bijvoorbeeld met betrekking tot intensieve veehouderijen. Deze regels zijn opgenomen in de landbouwvisie, omgevingsvisie en omgevingsverordening.

Als er wijzigingen nodig zijn op basis van bevindingen van de Ecologische Autoriteit of de WUR, zal het college terug moeten naar de Staten om toestemming te vragen. Als het college het document heeft vastgesteld, zal dit direct naar de Staten worden verstuurd. Gedeputeerde Sterk benadrukt dat er nog een gesprek met de Staten zal plaatsvinden voordat het document definitief wordt vastgesteld. Dit is dus niet de laatste keer dat de Staten met het college spreken over dit onderwerp.

De heer Verleun wil verduidelijking over de zeggenschap van de Provinciale Staten over het 'wat'. Hij benadrukt het belang van zeggenschap over het 'wat' om draagvlak te creëren in de gesprekken met het gebied over de processen die hen opgelegd worden.

Gedeputeerde Sterk geeft aan dat het UPLG over het 'wat' gaat en dat de definitieve versie van het UPLG niet de versie is die door Gedeputeerde Staten worden vastgesteld. GS zullen alleen een versie vaststellen die naar het ministerie wordt gestuurd om aanspraak te maken op middelen voor no-regret maatregelen, waar iedereen het mee eens is. De definitieve UPLG-versie, waarin het 'wat' wordt vastgesteld in samenspraak met de Provinciale Staten, zal naar verwachting begin 2024 besproken worden.

Gedeputeerde Sterk benadrukt dat de verantwoordelijkheid voor de PAS-melders nog steeds bij het Rijk ligt, aangezien zij de PAS-wet hebben ontwikkeld. Ondanks dit blijft de provincie zoeken naar mogelijkheden om te helpen. De provincie is alle PAS-melders in kaart aan het brengen om te kijken wat er nodig is. Daarom is ook besloten de stikstofbank in te richten. In een door Provinciale Staten aangenomen motie is afgesproken dat bij de toedeling van de stikstofruimte de PAS-melders voorrang krijgen. Ook wordt geprobeerd vrijgevallen stikstof die niet naar de natuur moet, in gebiedsprocessen in te brengen om de PAS-melders te helpen. Dit doet de provincie om vertrouwen terug te winnen en om het proces gezamenlijk aan te kunnen gaan.

Over de KDW geeft de gedeputeerde aan dat voor het verlenen van vergunningen er gewerkt moet worden met de KDW. De KDW blijft een indicator voor de staat van natuurgebieden, maar het is niet de enige drukfactor, die meegenomen moet worden bij maatregelen om de natuur te verbeteren.

Voor natuurherstel worden maatregelen uitgewerkt. Tegelijkertijd is het essentieel dat de landbouw economisch rendabel blijft. Daarom is het ook belangrijk om te kijken naar de sociaaleconomische impact van deze maatregelen. Tegelijkertijd is dit ook complex, omdat de werkelijke impact pas duidelijk wordt wanneer de maatregelen in werking zijn getreden. Gedeputeerde Sterk geeft aan dat er een nulmeting wordt gedaan op basis van de huidige situatie. Er wordt gekeken hoeveel agrariërs er in een gebied zitten, welke typen landbouw er zijn en hoe het daarmee is gesteld. Er wordt gekeken naar de brede welvaart in de betreffende gebieden. Door een pilot te starten in een specifiek gebied, hoopt men meer inzicht te krijgen in de impact van de maatregelen op de sociaaleconomische situatie en de leefbaarheid van het landelijk gebied.

De heer Van den Dikkenberg vindt het opmerkelijk dat maatregelen worden uitgevoerd voordat het effect op de sociaaleconomische leefbaarheid van het landelijk gebied wordt bekeken. Kan de gedeputeerde specifiek maken wat de gevolgen van het beleid voor het sociaaleconomisch perspectief van het landelijk gebied zijn?

Gedeputeerde Sterk legt uit dat het momenteel lastig is om de impact van de maatregelen op het landelijk gebied te voorspellen. Ze legt uit dat ze een 'foto' van de huidige situatie maken en deze zullen vergelijken met de situatie tijdens de uitwerking van de maatregelen. Dat er veranderingen zullen optreden, dat is zeker, maar het precieze effect op specifieke gebieden zal gemonitord worden ook middels sociaaleconomische impactanalyses.

De heer Van den Dikkenberg bekritiseert de Haagse invloed in het proces, omdat dit geen betrouwbaarheid op het proces uitstraalt. In het document staat dat er vooraf een goed beeld moet worden gevormd van de verschillende problemen. De heer Van den Dikkenberg roept op, mogelijk middels een motie, tot het uitwerken van de sociaaleconomische invloeden. Hij wil het effect op het gebied bepalen voordat er maatregelen worden genomen en wil voorkomen dat er achteraf gevolgd wordt waar het mis is gegaan. Hij benadrukt dat dit verder gaat dan dat het slechts 1% van het bruto nationaal product is, zoals te horen in de media, en dat het de

draagkracht van hele gebieden betreft. Indien er ingegrepen wordt, wil de SGP dat dit vooraf goed in beeld is gebracht, mogelijk met scenario's, zodat de gevolgen duidelijk zijn.

Gedeputeerde Sterk vertaalt het verzoek van de heer Van Den Dikkenberg zo dat de gebiedsprocessen worden overgeslagen en dat zij al direct moet kunnen vertellen wat de impact op de gebieden zal zijn. Met de sociaaleconomische impactanalyse worden de gevolgen van bepaalde keuzes inzichtelijk maken en kan worden bepaald of extra maatregelen nodig zijn. Ze stelt dat het onmogelijk is om nu al de impact te bepalen zonder eerst het 'hoe' te bespreken. Ze benadrukt dat leefbaarheid en economisch rendabele landbouw ook belangrijk zijn voor het college. Spreker biedt aan om meer informatie te geven over hun aanpak, maar waarschuwt tegen het nu al uitwerken van de gevolgen van maatregelen, aangezien deze nog niet vaststaan en afhangen van keuzes die in de gebieden worden gemaakt, zoals of boeren willen stoppen, van verdienmodel willen veranderen, willen extensiveren of misschien in de recreatiesector willen stappen.

De heer De Jong begrijpt de complexiteit van het vraagstuk, maar gelooft nog steeds in het nut van een sociaaleconomische impactanalyse. Hij ziet hoe deze analyse kan bijdragen aan het vormen van beleid en het nemen van maatregelen. Spreker zet deze gedachte echter even opzij en stelt een vraag aan de gedeputeerde: zal de sociaaleconomische impactanalyse gebruikt worden om tijdig bij te sturen tijdens het proces?

Gedeputeerde Sterk bevestigt dat de sociaaleconomische impactanalyse inderdaad zal worden gebruikt om tijdig bij te sturen tijdens het proces. Ze benadrukt het belang van een leefbaar en vitaal gebied en het inzichtelijk maken van de effecten van de maatregelen op de economie. Ze erkent dat de landbouw niet op zichzelf staat en dat er meerdere sectoren van afhankelijk zijn. Deze factoren zullen in acht worden genomen tijdens gesprekken in de betrokken gebieden. Verder geeft ze aan dat de keuzes die mensen in het gebied zelf willen maken, van invloed zijn. Pas als deze keuzes bekend zijn en er consensus is over de gewenste situatie, kan er iets gezegd worden over de mogelijke economische impact.

De heer Fiscalini hoort de gedeputeerde zeggen dat de doelen vaststaan, maar de weg ernaartoe niet. Hij vraagt zich af of de doelen kunnen worden aangepast als de situatie in de toekomst niet blijkt te voldoen aan de verwachtingen.

Gedeputeerde Sterk zegt niet zeker te weten of ze de vraag van de heer Fiscalini volledig begrijpt. Ze benadrukt dat natuurherstel en het behouden van een levensvatbare landbouwsector hand in hand gaan. Ze stelt dat het belangrijk is om te kijken naar wat nodig is voor natuurherstel en wat dat betekent voor de inkomsten van boeren. Dit is ook afhankelijk van de keuzes die de boeren zelf maken. De impact van de maatregelen is volgens haar sterk afhankelijk van de specifieke omgeving. De gedeputeerde geeft aan dat de ontwikkelingen worden gevolgd en dat er mogelijk over een halfjaar of een jaar meer kan worden gezegd als de keuzes in de verschillende gebieden bekend zijn.

De heer Nagtegaal uit zijn frustratie en pleit voor een onderzoek naar bijvoorbeeld de gevolgen als er 40% minder boeren in de provincie Utrecht zouden zijn. Dan komt er aan de voorkant inzicht in de impact van bepaalde maatregelen.

Gedeputeerde Sterk legt uit dat het resultaat in een gebied afhankelijk is van de lokale situatie. Dat betekent dat dezelfde maatregel in het ene gebied een ander resultaat kan hebben in een ander gebied. Hierdoor is het moeilijk om iets te zeggen over de sociaaleconomische impact, omdat deze altijd in een specifiek gebied geldt en niet voor de hele provincie. Gedeputeerde Sterk benadrukt het belang van het volgen van deze processen en het goed kijken naar wat er in elk gebied gebeurt, vooral met aandacht voor de mensen die daar wonen en hun zorgen, waarbij voorkomen moet worden dat er keuzes worden gemaakt die een negatieve impact hebben op de vitaliteit in een gebied. Dit najaar gaat de provincie met experts en belanghebbenden in gesprek over de sociaaleconomische impact. Hierbij wordt een foto van de huidige situatie gemaakt, om later te kunnen vergelijken met de toekomstige situatie.

De heer Wolting vraagt aan de gedeputeerde of zij het ermee eens is dat de focus vooral moet liggen op de bedrijven die blijven, in plaats van op de bedrijven die stoppen en waar mogelijk het meeste geld naartoe gaat.

Gedeputeerde Sterk is het eens met meneer Wolting en benadrukt het belang van het focussen op de bedrijven die blijven, met name op de jonge boeren die overwegen de boerderij van hun vader over te nemen. Zij benadrukt dat het belangrijk is om met deze groep in gesprek te gaan.

De heer Nagtegaal voelt de goede bedoelingen van de gedeputeerde, maar merkt op dat zijn vraag niet is beantwoord. Hij stelt zijn vraag opnieuw en vraagt of de Gedeputeerde Staten een onderzoek kunnen laten uitvoeren naar een scenario, bijvoorbeeld waarin 40% minder boeren in Utrecht zijn, en de ruimtelijke en sociaaleconomische gevolgen daarvan.

Mevrouw De Boer-Leijnsma maakt een punt van orde. Mevrouw de Boer-Leijnsma uit haar bezorgdheid over de koers van het debat. Ze merkt op dat het debat gedomineerd lijkt te worden door fracties die dit agendapunt niet hebben opgewaardeerd, terwijl zij begrepen had dat met name de opwaarderende fracties vragen kunnen stellen.

De heer Nagtegaal vermoedt dat mevrouw De Boer-Leijnsma een persoonlijk probleem met hem heeft, aangezien dit al eerder gebeurde. Hij wijst op het Reglement van Orde, waarin staat dat interrupties zijn toegestaan, ongeacht of een fractie heeft bijgedragen aan de opwaardering of niet. Hij adviseert mevrouw de Boer om het reglement opnieuw te lezen.

De heer De Jong vraagt verduidelijking over twee punten. Ten eerste wil hij bevestiging of het brede welzijnsbegrip centraal wordt gesteld in de sociaaleconomische impactanalyse. Ten tweede vraagt hij zich af hoe uitvoerbaar het is om tussentijds bij te sturen met behulp van deze analyse, gezien de tijd die het mogelijk kost om zo'n analyse uit te voeren. Spreker vraagt of het proces kan wachten op de resultaten van deze analyse. Hij geeft aan dat het ook prima is als hier later, buiten de vergadering om, op wordt teruggekomen.

Gedeputeerde Sterk merkt op dat er veel vragen zijn over dit proces. De gedeputeerde bevestigt dat het mogelijk is om tussentijds bij te sturen. Spreker stelt voor om een schriftelijke uitleg te geven over wat de sociaaleconomische impactanalyse precies inhoudt en hoe tussentijds bijsturen mogelijk is. Ze wil dit doen om eventuele verwarring te voorkomen.

De voorzitter inventariseert welke fracties die dit agendapunt hebben opgewaardeerd nog openstaande c.q. aanvullende vragen hebben.

De heer Verleun heeft nog een aantal onbeantwoorde vragen.

- Denkt de gedeputeerde dat er draagvlak is voor de gebiedsprocessen als niet alle PAS-melders zijn gelegaliseerd?
- Wat is er nodig om de natuur te herstellen? Bij de boeren wordt een een-op-een oorzakelijk verband verondersteld, maar is het voor de andere sectoren een UPLG of een landbouwherzieningsstuk.
- Waarom wordt alleen de langdurige CO₂-opname via grasland meegenomen en niet de totale opname?

De heer Van den Dikkenberg heeft de volgende openstaande vragen:

- Hoe draagt de natuursector bij aan de reductie van broeikasgassen en methaanuitstoot? Mogelijk kan de reductieopgave worden verdeeld.
- Kan de gedeputeerde garanderen dat de doelen in het UPLG niet zullen worden gewijzigd in een volgende versie?
- Inzake de KRW vraagt hij naar de doelbereikbaarheid van het beleid en de effecten daarvan, vooral met betrekking tot de grote verbouwing van het landelijk gebied. Hij hecht belang aan inzichtelijkheid vooraf, gezien de kostbare positie van voedselvoorzieners en het onderhoud van het gebied.
- Tot slot heeft de spreker nog gevraagd om een effectanalyse voor het voedselsysteem bij een overgang van productiegerichte landbouw naar waardegedreven landbouw en de implicaties voor de wereldvoedselmarkt en voedselimport en -export.

Mevrouw De Boer-Leijnsma heeft de volgende openstaande vragen:

- Op welke manier wordt diervriendelijkheid in de plannen opgenomen? Komen hier maatregelen voor?
- Ze heeft ook vragen gesteld over het initiatief 'Groen Groeit Mee' en de definities van natuur en agrarische grond.

- Hoe wordt de zeggenschap van grondeigenaren over hun grond en wat betekent dit voor de Utrechtse groundbank?
- Komt er een denktank om de vele mogelijke manieren van omschakeling te onderzoeken in het kader van de systeemverandering en het perspectief?

De heer De Jong heeft de volgende openstaande vragen over participatie:

- De heer De Jong vraagt de gedeputeerde te bevestigen dat er na de zomer een actieve burgerparticipatie zal plaatsvinden in een uitgebreid participatietraject.
- Wordt de zienswijze van partijen meegenomen in de plannen? Met andere woorden, wordt er naar hun mening gevraagd over hoe ze betrokken willen worden en hoe zij denken dat het proces effectief kan zijn?
- Tot slot is de heer De Jong geïnteresseerd in het standpunt van de gedeputeerde over de participatie in Noord-Holland, waar dit al uitvoerig is uitgevoerd.

Mevrouw Batteau heeft de volgende openstaande vragen:

- De vragen over het pluimveebedrijf in Bunnik zijn nog niet behandeld.
- Het is voor de Partij voor de Dieren nog onduidelijk hoe de doelen bereikt zullen worden in de aankomende gebiedsprocessen. Ze wil weten welke keuzes de provincie gaat maken en wat de maatregelen zijn als de doelen niet worden gehaald. Ze ziet nog niet hoe de gestelde doelen bereikt kunnen worden door middel van gesprekken en de menukaart.

Gedeputeerde Sterk begrijpt dat er veel vragen zijn over dit uitgebreide onderwerp en verzekert dat er nog meerdere gesprekken over zullen volgen.

Als reactie op de vraag over wat er gebeurt als er geen draagvlak is omdat de PAS-melders nog niet gelegaliseerd zijn, geeft gedeputeerde Sterk aan dat ze alles doet wat binnen haar macht ligt. Er ligt ook een rechterlijke uitspraak, die stelt dat vrijgekomen stikstof eerst naar de natuur moet voordat het elders ingezet kan worden. Een in de Provinciale Staten van Utrecht aangenomen motie stelt dat de PAS-melders als eerste in aanmerking moeten komen voor deze stikstofruimte. De provincie dringt er bij het Rijk op aan ook maatregelen te nemen. Op dit moment is de piekbelastersregeling van start gegaan, waar de provincie een kleine rol in speelt. Ze hebben ongeveer 110 piekbelasters die potentieel in aanmerking kunnen komen, afhankelijk van of de agrariërs dit zelf ook willen. Dit is een eerste stap om te kijken of er ruimte vrijgemaakt kan worden voor de PAS-melders. Sterk geeft aan dat het niet aan haar is om te oordelen over de keuze van agrariërs om wel of niet mee te doen, maar belooft haar uiterste best te doen om alles te doen wat in haar macht ligt.

De uitleg over CO₂-opname en grasland is zeer technisch. De gedeputeerde zegt toe om de informatie schriftelijk te versturen. Ze denkt dat dit voor de vraagsteller en mogelijk ook voor anderen makkelijker te volgen zal zijn.

Gedeputeerde Sterk benadrukt dat naast de landbouw, ook andere sectoren zoals industrie en mobiliteit een rol spelen in dit vraagstuk. Dit wordt ook aangegeven in de brief naar het ministerie. De gedeputeerde verwijst naar afspraken die onlangs zijn gecommuniceerd door de minister aan de Kamer en aan de provincie. Ze geeft aan dat organisaties en bedrijven ook hun bijdrage moeten leveren. Als het gaat om vergunningen voor bijvoorbeeld vervuילend water, zal de provincie onderzoeken hoe ze dit beter kunnen aanpakken, met als doel de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) te halen. Dit is echter een grote uitdaging, aangezien ze niet de enige partij zijn die over de KRW gaan; ook de waterschappen en het Rijk hebben hierin een rol.

De heer Van Dieren merkt op dat eerst verplicht alle natuurdoelen, in ieder geval de minimale, behaald moeten worden voordat er aandacht komt voor de PAS-melders. Hij merkt ook op dat in de denkrichtingen, waar het tijdspad voor de korte, middellange en lange termijn wordt beschreven, de PAS-melders alleen worden genoemd voor de korte termijn: 0 tot 3 jaar. Hij vraagt zich af of het te verwachten is dat binnen 3 jaar alle PAS-melders gelegaliseerd kunnen zijn, ondanks dat eerst de natuurdoelen behaald moeten worden.

Gedeputeerde Sterk legt uit dat de termijn van drie jaar afkomstig is uit een belofte van het Rijk, gemaakt toen de PAS-wet werd afgeschoten door de rechter. Ondanks dat deze drie jaar al bijna voorbij zijn en het probleem nog steeds niet is opgelost, benadrukt ze dat de provincie na deze termijn zal doorgaan met het vinden van een oplossing.

Gedeputeerde Sterk verwijst naar een passage in het UPLG over methaanuitstoot in natuurgebieden. Ze stelt voor om dit schriftelijk toe te sturen. Daarin wordt ingegaan op wat er precies gebeurt in natuurgebieden en hoe het zit met het methaan die daar vandaan komt.

Gedeputeerde Sterk benadrukt dat de voedselvoorziening een belangrijk onderdeel blijft van de landbouw in de provincie. Ze geeft echter aan dat er een transitie nodig is en dat de huidige situatie niet kan blijven zoals die is. Ze verzekert dat de voedselvoorziening altijd mogelijk zal blijven en dat het een belangrijk doel blijft voor de landbouw in de provincie. De provincie wil in de toekomst naar meer eiwitrijk voedsel toe. Dit staat ook vermeld in de landbouwvisie van de provincie.

Gedeputeerde Sterk legt uit dat de provincie de definitie van diervriendelijkheid in het rijksbeleid volgt. Dit komt binnenkort ook in het convenant. Bovendien is diervriendelijkheid in het UPLG opgenomen. Er zijn vijf maatregelpakketten in het UPLG opgenomen om aanspraak te kunnen maken op de eerste tranches. Ze geeft aan dat er bijvoorbeeld maatregelen zijn op het gebied van groenblauwe dooradering. Dit zijn de zogenaamde 'no-regret' maatregelen. Als de provincie snel geld hiervoor krijgt, kan de provincie meteen actie ondernemen.

Gedeputeerde Sterk legt uit dat ze het handelingsperspectief voor het buitengebied rond Amersfoort gebruiken. Ze benadrukt dat dit niet iets is dat zij als provincie doen, maar iets dat de regio zelf doet. Maar ze wil dit wel benutten om tot een gezamenlijke gebiedsagenda voor die regio te komen vanuit de provincie.

De heer Van den Dikkenberg vraagt nadrukkelijk aandacht voor de voedselvoorziening. Hij stelt dat de gedeputeerde zegt dat de landbouw moet veranderen. Dit betekent dat er een omschakeling plaatsvindt binnen heel Europa, van een productiegericht systeem naar een waardengericht systeem. Dit is volgens hem een cruciale wissel in het landbouwsysteem met gevolgen voor de voedselbereikbaarheid wereldwijd. Hij stelt dat wat minder wordt geproduceerd in de provincie, verdwijnt binnen Europa en daarmee invloed heeft op de voedselmarkt en het wereldwijde aanbod van voedsel. Is dit een keuze die de provincie maken en met welke argumenten? De spreker vraagt ook of de gedeputeerde bereid is om dit uit te leggen aan de mensen waarvoor mogelijk in de toekomst voedsel onbereikbaar wordt.

De heer Westerlaken vraagt aan de heer Van den Dikkenberg of het mogelijk is om een waardegeleid en een productiegeleid systeem complementair aan elkaar te maken, in plaats van deze tegenover elkaar te zetten. Hij suggereert dat beide systemen tegelijkertijd kunnen worden uitgevoerd.

De heer Van den Dikkenberg stelt dat als de landbouw waardegestuurd wordt, zoals hij ziet in het UPLG, dit ten koste gaat van productiegestuurd. Hij zet de twee niet tegenover elkaar, maar ziet wel de gevolgen van beoogde maatregelen – die overigens nog niet in beeld zijn. Hij merkt op dat de productie achteruit zal gaan, mogelijk zelfs aanzienlijk. Hij denkt dat het niet mogelijk is om waardegestuurd en productiegestuurd complementair aan elkaar te maken, gezien de huidige plannen van Europa. Spreker verwijst naar de verliezen van landbouwgebieden en de wens voor biologische landbouw, waarvoor meer landbouwareaal nodig is.

Gedeputeerde Sterk benadrukt het belang van een eiwittransitie voor de voedselzekerheid. Ze wijst op projecten in Food Valley, waar ze werken met insecten als diervoeder. Ze merkt op dat veel landbouwgrond momenteel niet hoofdzakelijk voor voedselvoorziening wordt gebruikt, maar voor de productie van diervoeder. Ze ziet de noodzaak van een verandering in het gebruik van gronden om het landbouwareaal efficiënter te benutten. Deze visie, die een verandering in de kijk op voedselzekerheid inhoudt, is in lijn met de eerder vastgestelde landbouwvisie van de Staten.

Spreker geeft aan dat ze naast de regiostuurgroepen een adviesgroep willen hebben die meedenkt over de toekomst van de landbouw. Er wordt niet alleen gekeken naar een perspectief voor de komende vijf jaar, maar ook verder, richting 2050. Maatregelen die op de lange termijn gerealiseerd moeten zijn, moeten nu al worden meegenomen. Dit geldt ook voor de UPLG. Tegelijkertijd benadrukt de gedeputeerde dat niemand, ook de provincie niet, zekerheid kan bieden dat er doelen worden toegevoegd of bijgesteld.

De heer Van den Dikkenberg vraagt de gedeputeerden vast te leggen in het UPLG dat dit de gestelde doelen voor de komende 30 jaar zijn waar ze mee aan de slag gaan in de landbouw. Hij wijst op eerdere fosfaatregelingen en hoe deze regelingen opstapelden, waardoor de onzekerheid bij de boeren alleen maar toeneemt en dit niet ten goede komt aan het zijn van een betrouwbare overheid. Hij heeft veel boeren gehoord die bereid zijn om deze uitdaging aan te gaan, maar dan is het wel van belang dat de overheid duidelijkheid biedt, tenminste tot 2050.

Het voelt voor gedeputeerde Sterk aan als een gewetensvraag, want hoewel ze graag langetermijnafspraken zou willen maken, kan ze geen garantie geven dat er geen nieuwe doelen gesteld zullen worden. Die belofte doen, zou juist onbetrouwbaar zijn. De gedeputeerde streeft ernaar om zoveel mogelijk een langetermijnperspectief te bieden, ook al betekent dit soms pijnlijke maatregelen. De provincie wil ervoor zorgen dat er perspectief blijft voor de landbouw, dat boeren op verschillende manieren een inkomen kunnen verdienen, dat er weer vergunningen kunnen worden afgegeven en dat de natuur in orde is.

De heer Overkleef vraagt aan de heer Van den Dikkenberg of hij het ermee eens is dat er onvoorspelbare omstandigheden kunnen optreden die kunnen leiden tot nieuwe doelen waar momenteel nog niet over nagedacht is. Hij suggereert dat dit niet automatisch betekent dat de overheid onbetrouwbaar is.

De heer Van den Dikkenberg kan zich voorstellen dat situaties en doelen kunnen veranderen, zoals het opnieuw willen gebruiken van landbouwgrond die eerder als natuur was bestemd. Hij stelt dat als de overheid en de sector serieus stappen willen zetten, bijvoorbeeld op het gebied van natuurdoelen en methaanuitstoot, naar een economisch rendabele landbouw, er een duidelijk en vast pakket van doelen moet zijn waar niet meer aan gemorreld wordt. Dit zorgt voor zekerheid bij de boerenbedrijven. Voor de spreker is het belangrijk dat dit pakket doelen vaststaat tot 2050, zonder dat er onverwachte nieuwe regelgeving wordt geïntroduceerd.

De heer Van Dieren voegt toe dat hij het volledig eens is met de heer Van den Dikkenberg over de wenselijkheid van consistentie. Hij vraagt zich echter af of de gedeputeerde dit wel kan toezeggen, omdat het Rijk mogelijk met nieuwe ideeën komt die de provinciale beloftes kunnen ondermijnen.

Gedeputeerde Sterk constateert dat deze discussie plaatsvond tussen de verschillende partijen.

Tot slot gaat de gedeputeerde in op de vragen van de fractie van de Partij voor de Dieren over het pluimveebedrijf in Zeist. Deze kwestie is voornamelijk de verantwoordelijkheid van de gemeente Bunnik en betreft de omgevingsvergunning. Ze voegt toe dat er op dit moment geen vergunning nodig is voor intern salderen en dat dit in principe is toegestaan. De gemeente heeft nog niet het verzoek bij de provincie neergelegd om te toetsen op de natuurvergunning. Hoewel de minister iets heeft aangekondigd over intern salderen, is dit nog niet definitief en mag er dus nog steeds intern gesaldeerd worden. Om zicht te houden op het aantal dieren, is de provincie bezig met het opstellen van een veehouderijregister om duidelijkheid te kunnen geven over het aantal dieren in de provincie.

De heer De Jong heeft de volgende openstaande vragen:

- De eerste gaat over uitgebreide burgerparticipatie na de zomer en of de meningen van betrokken partijen vooraf worden gevraagd om hun zienswijze mee te nemen in de uiteindelijke planning.
- Daarnaast vraagt hij naar de mening van de gedeputeerde over de succesvolle uitgebreide burgerparticipatie in Noord-Holland.

Gedeputeerde Sterk antwoordt dat er is gekeken naar hoe Noord-Holland de burgerparticipatie heeft aangepakt, maar de gedeputeerde ziet dit meer als internetconsultatie, niet als participatie. Volgens haar is participatie het aangaan van een gesprek met mensen, bij voorkeur face-to-face. Daarom benadrukt de gedeputeerde steeds dat zij die gesprekken in de polders zo belangrijk vindt, want daar wordt gekeken wat er haalbaar is en wat ervoor nodig is om een toekomst bestendig landelijk gebied te bereiken.

Er is tijdens een vorige Provinciale Statenvergadering afgesproken Provinciale Staten te informeren over hoe participatie wordt vormgegeven. Ze stelt voor dit eerst te doen alvorens in te gaan op de vraag van Volt. Ze uit

haar zorgen over het spanningsveld tussen enerzijds de tijdsdruk en anderzijds het belang van goede participatie rondom het UPLG. Ze benadrukt het belang dat inwoners meepraten aangezien het hun leefomgeving betreft.

De heer Nagtegaal vraagt aan de heer De Jong waarom een inwoner zou moeten participeren in zaken die ook betrekking hebben op de bedrijfsvoering van een bedrijf.

De heer De Jong reageert op de vraag van de heer Nagtegaal door te benadrukken dat Volt het belangrijk vindt om iedereen te betrekken bij de inrichting van het leefgebied, ongeacht of het landelijk, stedelijk of het grotere geheel is. Inwoners moeten volgens hem op een actieve manier betrokken worden bij het ontwikkelen van beleid. Hij legt uit dat het niet gaat om de bedrijfsvoering, maar om de inrichting van de leefomgeving, nu en in de toekomst, wat effect heeft op het klimaat, de natuur en het perspectief van agrarische ondernemers. De heer De Jong benadrukt dat dit allemaal belangrijke overwegingen zijn waar iedereen over na moet kunnen denken.

Gedeputeerde Sterk merkt op dat boeren eveneens inwoners zijn. In het gesprek lijkt er een onderscheid gemaakt te worden. De spreker benadrukt dat in het gebiedsproces iedereen die in het betreffende gebied woont en belang heeft, de kans moet krijgen om mee te praten over de toekomst van dit gebied.

De heer De Jong onderschrijft volledig dat er geen onderscheid is tussen boeren en inwoners en dat iedereen betrokken moet worden.

De heer Cromwijk refereert aan de 90 boeren op de publieke tribune, voornamelijk melkveehouders. Hij is tegen het idee dat deze boeren moeten overstappen op het kweken van krekels voor duurzame eiwitten, stellende dat melk het enige duurzame eiwit is dat hier geproduceerd kan worden. Hij spreekt zijn zorgen uit over het feit dat de agrarische sector vergeten wordt in de plannen. Eerder heeft hij al bij de gedeputeerde aangegeven dat het fout gaat, ook vanuit het ambtelijk apparaat kwamen die signalen. Hij bekritiseert het gebrek aan perspectief in de huidige plannen en benadrukt dat er geïnvesteerd moet worden in de jonge boeren. Hij is tegen het idee om de sociaaleconomische impact achteraf te beoordelen en pleit ervoor om dit vooraf te doen om daarmee te voorkomen dat er keuzes gemaakt worden die verkeerd uitpakken. De heer Cromwijk roept op tot het creëren van perspectief voor de vaak extensieve bedrijven in Utrecht en stelt dat er meer tijd genomen moet worden om de plannen economisch uit te werken. Hij benadrukt dat de sector graag de uitdagingen wil aangaan, maar dat er perspectief moet zijn.

Gedeputeerde Sterk heeft begrip voor de complexiteit van de situatie waarin de boeren zich bevinden en het gebrek aan perspectief. De spreker betreurt het dat het landbouwakkoord afgelopen week niet is gesloten, omdat het veel goede aspecten en potentiële perspectieven bevatte. Ze erkent de innovatieve kracht van de landbouwsector en roept de boeren op om deze te blijven tonen. De spreker gelooft dat er in het UPLG veel potentieel zit om een toekomst voor de boeren te creëren en de natuur te herstellen. Ze roept de boeren op deel te nemen aan de gesprekken om deze veranderingen te realiseren. Ze ziet al veel goede voorbeelden in Spengen en Vijfheerenlanden, waar constructieve gesprekken plaatsvinden en stappen worden gezet naar een gebiedsagenda. De spreker dringt erop aan om te stoppen met het herhaaldelijk benadrukken van de onzekerheden en het gebrek aan perspectief, en in plaats daarvan te werken aan het creëren van perspectief. Ze begrijpt dat de vraag om perspectief essentieel is voor de boeren en hun gezinnen. Zij moedigt hen aan om het gesprek aan te gaan en te geloven in de mogelijkheid om samen een toekomst te creëren.

De heer Cromwijk stelt dat de boeren zelf niet op de rem willen trappen. Hij wijst erop dat boeren rondom Natura 2000-gebieden, die eerder flexibel waren, binnenkort geen boer meer zijn, omdat de doelen zo strikt zijn dat ze hun koeien niet meer op hun land kunnen weiden. Hij benadrukt dat er al vele initiatieven zijn getoond, maar dat de overheid de partij is die steeds op de rem trapt. Hij beschouwt de overheid als onbetrouwbaar en roept op om te stoppen met het belemmeren van de sector. Doordat vele boeren al zijn gestopt of geëmigreerd, ziet de spreker mogelijkheden voor degenen die overblijven. Maar hij betreurt de manier waarop er met de sector wordt omgegaan.

Gedeputeerde Sterk benadrukt dat als de boeren stellen dat ze niet op de rem willen trappen en duidelijkheid hebben gevraagd, dit nu is gegeven. Ze nodigt hen uit om samen te kijken hoe dit uitpakt voor de landbouwsector. Het college staat voor herstel van natuur en rentmeesterschap, en wil ook dat de landbouw zijn

bestaansrecht behoudt. Er moeten dingen anders, daar lopen zowel de overheid als de boeren niet voor weg. De gedeputeerde nodigt de boeren uit om samen te werken in de betreffende gebieden, ook al zal dat gesprek niet altijd makkelijk zijn.

De heer Cromwijk neemt de uitnodiging aan om de komende week het eerste gesprek daarover te voeren.

De voorzitter inventariseert welke van de andere fracties nog een korte vraag hebben.

De heer Nagtegaal heeft de volgende vragen en opmerkingen:

- Hij spreekt zijn ongemak uit over het proces en refereert aan een voorbeeld uit de gemeente Utrecht waarbij de gemeenteraad betrokken was bij een kunstwerk op de Neude. Hij had liever gezien dat er een vergelijkbaar proces was voor de Staten, waarbij het concept door de Staten vastgesteld worden en er moties en amendementen ingediend kunnen worden.
- Spreker vraagt of de deadline van 1 juli uitgesteld kan worden.
- Verder vraagt hij om een reactie op de sterke reductie van broeikasgassen, refererend aan een uitspraak van minister Jetten over de minimale impact van de Nederlandse klimaataanpak.
- Hij geeft aan dat dierenwelzijn voor zijn fractie belangrijk is en pleit ervoor dieren niet te zien als uitstootmachines.
- Spreker vraagt zich af wat de waarde is van de plannen als ze niet gewaardeerd worden door de sector en beschouwt de huidige situatie als een sluipmoord op de agrarische sector.

De heer Van Dieren benadrukt dat de meeste onderwerpen al zijn besproken. Verder benoemt hij de volgende onderwerpen:

- Hij vraagt aandacht voor de PAS-melders, ook wanneer er nog geen reactie van de overheid is.
- Spreker kondigt een motie aan over de doelstellingen voor 2030/2035 en roept op tot steun.
- Tot slot brengt hij het onderwerp energieopwekking en weidevogels onder de aandacht. De spreker wijst op het plan om het veenweidegebied te gebruiken voor zonne-energie en vraagt hoe dit bijdraagt aan waterdoelstellingen, zoals te lezen is in de stukken. Hij maakt zich zorgen over het effect van zonneweides op weidevogels en vraagt of er maatregelen zijn om hun broedgebieden te beschermen. De spreker wijst ook op het Kromme Rijngebied als mogelijke locatie voor windenergie en vraagt om aandacht voor de leefomgeving, met name de afstand van windmolens tot woningen. Hij vraagt of er rekening wordt gehouden met mogelijke overlast.

Mevrouw Van Gilse uit haar zorgen over de ambitieuze doelen die nu worden gesteld, die mogelijk grote gevolgen hebben voor boerenbedrijven en het landelijk gebied. Ze vraagt de gedeputeerde of zij het ook niet zonde zou vinden om de doelen te strak te zetten. Daarnaast spreekt ze haar bezorgdheid uit over de uitspraak van de gedeputeerde over het vrijspelen van ruimte door piekbelasters. Ze is recentelijk benaderd door boeren die onverwacht als piekbelaster zijn aangemerkt, ondanks dat hun bedrijven gezond en relatief klein qua schaalgrootte zijn en ver van het dichtstbijzijnde Natura 2000-gebied liggen. Ze vraagt de gedeputeerde hoe zij hiernaar kijkt en of hij het echt zo makkelijk bedoelt om ruimte vrij te maken.

Gedeputeerde Sterk reageert op de zorgen van mevrouw Van Gilse over de hoge ambities en mogelijke gevolgen voor boeren en het landelijk gebied, door te benadrukken dat niets eenvoudig is in dit dossier. De gedeputeerde wijst op een vrijwillige regeling voor boeren die overwegen te stoppen.

In reactie op de vragen over wind- en zonne-energie legt de gedeputeerde uit dat dit onderwerp niet in haar portefeuille valt en verwijst daarvoor naar gedeputeerde Van Essen of zijn opvolger op dit dossier. Ze merkt op dat ze kijken naar gebieden die mogelijk meer moeten vernatten, zoals veenweidegebieden, waar nieuwe verdienmodellen voor agrariërs kunnen ontstaan, zoals zonnenvelden. Dit ziet ze echter als een laatste optie, omdat het behoud van agrarische grond voorop staat.

Gedeputeerde Sterk benadrukt tot slot dat de gestelde doelen ambitieus zijn. Ze gelooft dat ze haalbaar moeten zijn, maar veel hangt af van de gevonden oplossingen, beschikbaar geld en de impact op de leefbaarheid van de gebieden. Ze spoort aan om te beginnen en het gesprek aan te gaan, om zo te ontdekken op welke issues nog een antwoord moet komen.

De heer Nagtegaal merkt op dat zijn vragen onbeantwoord zijn gebleven en vraagt de gedeputeerde om ook in te gaan op een mogelijk sociaaleconomisch onderzoek dat de gevolgen onderzoekt van een scenario met 50% minder boeren.

Gedeputeerde Sterk heeft eerder al toegezegd schriftelijk terug te komen op het sociaaleconomische onderzoek.

De gedeputeerde benadrukt dat de deadline voor het indienen van het concept UPLG niet pas 1 november kan zijn, omdat het belangrijk is dat er nu middelen kunnen worden aangevraagd om te starten en daarmee boeren te helpen. De provincie blijft in gesprek over zaken die mogelijk nog onvoldoende zijn opgenomen of waar nog keuzes in moeten worden gemaakt. In het concept UPLG staan bijvoorbeeld voorstellen rond stikstof, waarbij is voorgesteld om te kijken hoe dit in de gebieden zelf vorm kan krijgen. De provincie streeft naar een reductie van 30% via voer- en stalmaatregelen, daar is ook steun voor in de agrarische sector, maar wil uiteindelijk naar 46% reductie. Er is in de plannen bewust ruimte gehouden om daarover verder het gesprek aan te gaan.

Gedeputeerde Sterk belooft schriftelijk terug te komen op de vraag over broeikasgassen en vraagt de heer Nagtegaal zijn vraag schriftelijk in te dienen.

Tot slot in reactie op de heer Nagtegaal refereert zij aan de Partij voor de Dieren, die eerder via een motie in de Statenvergadering ook heeft gevraagd om dierenwelzijn een plek te geven in het UPLG. Hierop heeft zij eerder tijdens die Statenvergadering gereageerd.

De voorzitter constateert dat dit agendapunt voldoende is besproken.

3. [Statenbrief Voortgangsrapportage Samenwerkingsagenda Landbouw 2022](#)

Dit betreft de derde voortgangsrapportage samenwerkingsagenda landbouw. Deze samenwerkingsagenda hebben de Staten in 2019 goedgekeurd en bevat 6 thema's: verbinding stad en land. Gezondheid, economisch rendabele landbouw, circulaire landbouw, natuurinclusieve landbouw en klimaatneutrale landbouw en een aantal themaoverstijgende onderwerpen. Deze Statenbrief wordt in één termijn behandeld.

Eerste termijn commissie

Mevrouw De Boer-Leijnsma dankt voor de rapportage en is blij met de huidige samenwerkingen. Ze benadrukt dat het belangrijk is om deze samenwerkingen structureel te maken, niet alleen als er subsidie beschikbaar is. Ze ziet graag dat plattelandscoaches na 2026 structureel worden ingezet, omdat zij goed werk verrichten. Ze maakt zich zorgen over de toekomst van arbeidsplaatsen. Ze verwijst naar een artikel waarin staat dat minstens 30.000 banen rondom de voedselketen, maar ook die van leveranciers, loonwerkers en vrachtwagenchauffeurs bijvoorbeeld, verloren zullen gaan door de huidige transitie. Ze vraagt specifiek aandacht voor deze groep mensen en roept op tot het ontwikkelen van een plan met partners om hen te ondersteunen. In deze bijdrage zou zij ook ingaan op de visie voor de komende twintig jaar, maar dit thema is bij het vorige agendapunt al behandeld.

De heer De Jong brengt twee zaken onder de aandacht. Ten eerste de actualisatie van de samenwerkingsagenda. Volgens de NDA's is het voortzetten van het huidige beleid niet voldoende om de Europese instandhoudingsdoelen te halen. Hij vraagt of de actualisatie van de landbouwvisie hier een passend antwoord op zal geven. Hij wil voorkomen dat de visie snel weer herzien moet worden, omdat deze juridisch onhaalbaar is of in strijd is met afspraken gemaakt in Brussel. In andere woorden, wat is de rol van onze natuurherstelopgave in deze actualisatie?

Zijn tweede vraag gaat over de lange termijn. Hij kijkt verder dan 5 jaar, bijvoorbeeld 20 jaar. Hij wil een integrale aanpak, met een langetermijnvisie voor natuur, economie, woningbouw, energielandschap, enzovoort. Hoe willen Gedeputeerde Staten de actualisatie voor de lange termijn duurzaam maken en perspectief bieden in lijn met de langetermijnvisies van andere relevante beleidsterreinen? Hoe wordt het integrale karakter bewaakt? Hij stelt voor om een co-creatieproces met alle belanghebbenden te overwegen om de actualisatie op een gedragen manier vorm te geven.

De heer Van den Dikkenberg is tevreden met de inzet op de korte keten. Hij ziet dit niet als een oplossing voor iedereen, maar wel als een mooie ontwikkeling die uitgebreid zou moeten worden. Hij merkt op dat de Samenwerkingsagenda Landbouw uit februari 2019 pas in oktober 2022 leidde tot de eerste actie voor jonge landbouwers. Hij vraagt zich af waarom dit zo lang moest duren, aangezien jonge boeren essentieel zijn voor de toekomst. De heer Van den Dikkenberg merkt ook op dat er enige terughoudendheid lijkt te zijn bij het investeren in innovaties. Hij wil daarom benadrukken dat investeren in innovaties juist bijdraagt aan een duurzame en innovatieve landbouw en dat het goed zou zijn hier extra aandacht op te vestigen in de Samenwerkingsagenda Landbouw.

Als laatste vraagt hij zich af wat de Staten verstaan onder economisch rendabele landbouw, aangezien dit één van de doelstellingen is. Hij is van mening dat het beleid op dit gebied nog niet efficiënt wordt uitgevoerd. Hij zou graag van de gedeputeerde willen weten hoe zij dit ziet en hoe zij hieraan werkt. Tot slot stelt hij de vraag aan zijn collega's: wat is volgens hen een economisch rendabele landbouw?

Reactie Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde Sterk laat weten dat ze blij is met de tevredenheid over de rapportage en de goede samenwerking. Ze benadrukt dat deze rapportage puur een voortgangsrapportage is en geen evaluatie.

De gedeputeerde is ook tevreden met het werk van de landbouwcoaches en merkt op dat hun werk tot 2026 is gegarandeerd.

De spreker gaat in op de vraag over loonwerkers en contracten, een thema dat tijdens het vorige agendapunt over het UPLG ook aan bod kwam. Daarin kwam naar voren dat de sociaaleconomische impact van de landbouw verder gaat dan alleen boerenbedrijven. Het heeft ook invloed op andere beroepen in het landelijk gebied. Ze vindt het belangrijk dat deze impact goed in beeld wordt gebracht. Bij de ontwikkeling van een nieuwe landbouwvisie zal ze hier ook aandacht aan besteden. Hoewel de provincie niet de verantwoordelijkheid heeft om werkgelegenheid te garanderen, vindt de gedeputeerde het wel belangrijk dat de vitaliteit van kernen, dorpen en het landelijk gebied behouden blijft in het licht van veranderingen in de landbouw.

Mevrouw De Boer-Leijnsma is van mening dat de provincie ook verantwoordelijk is voor werkgelegenheid, werk en economie. Ze vindt het te gemakkelijk om te zeggen dat dit alleen de verantwoordelijkheid is van het Rijk. Daarom kan ze zich voorstellen dat er gezocht wordt naar samenwerking om deze groep te ondersteunen en een plan voor hen te maken. Dit kan samen met andere werkgevers waar misschien nog werk is.

Gedeputeerde Sterk benadrukt dat ze niet beweert dat de verantwoordelijkheid volledig bij het Rijk ligt. Ze waardeert het voorstel van Mevrouw De Boer-Leijnsma om de situatie te onderzoeken. Ze vertelt dat ze onlangs een gesprek heeft gehad met Cumela, een belangrijke organisatie in het landelijk gebied, waar alle loonwerkers deel van uitmaken. Ze kan zich goed voorstellen dat deze kwestie een plaats krijgt in de landbouwvisie die de provincie met de partners wil vormgeven.

De spreker legt uit dat de NDA een bepaald beeld van de natuur geeft en welke acties dit vraagt. Dit wordt meegenomen bij de actualisatie van de landbouwvisie, voornamelijk op hoofdlijnen. De landbouwvisie gaat vooral over de impact op de landbouw en hoe de vitaliteit van de landbouw behouden kan worden. De NDA's zijn voornamelijk onderdeel van het UPLG als het gaat om het nemen van maatregelen.

De gedeputeerde wil inderdaad vooruitkijken, het liefst twee generaties vooruit. De Staten hebben onlangs voorstel voor een toekomstzetel aangenomen. De gedeputeerde benadrukt het belang van co-creatie in de landbouwvisie.

Ondanks dat ze pas 1,5 jaar in functie is, heeft de spreker al tweemaal met jonge boeren gesproken en werkt ze aan de oprichting van een orgaan voor jonge boeren om hen inspraak te geven. Daar staat ook een vorm van financiering tegenover. De vertraging in deze inzet ligt deels aan de pop3-subsidie, maar ze benadrukt deze groep nu meer in beeld is. De gedeputeerde vindt dat betrokkenheid van jonge boeren, die moeten investeren in hun toekomst, cruciaal is.

De gedeputeerde definieert economisch rendabele landbouw als een landbouw met toekomstperspectief waarbij boeren een volwaardig inkomen kunnen verdienen. Dit kan op verschillende manieren, zoals via een melkveebedrijf, een bedrijf met nevenactiviteiten of een natuurinclusief bedrijf dat natuur beheert en daarmee een lange termijn vergoeding krijgt.

De voorzitter inventariseert welke van de andere fracties nog een korte vraag hebben.

De heer Cromwijk merkt op dat er in de afgelopen jaren ongeveer € 180.000 per jaar beschikbaar was voor kleinere projecten. Maar voor de komende jaren zijn er nog geen financiële middelen voor deze projecten begroot of gevonden. Hij vraagt zich af of dit komt door een gebrek aan geld of dat deze middelen elders worden ingezet.

De spreker waardeert de samenwerking met provincies en de inzet om verschillende doelen te bereiken, zoals mestverwerking, monovergisting en energieopwekking. Deze aspecten beschouwt hij als belangrijke pijlers voor een economisch rendabele landbouw die tevens maatschappelijke vraagstukken aanpakt, zoals stikstof- en methaanreductie. Hij benadrukt het belang van voortvarendheid in deze inspanningen.

Mevrouw De Boer-Leijnsma stelt dat economisch rendabele landbouw voor de PvdA-fractie betekent dat boeren op een fatsoenlijke manier hun brood kunnen verdienen zonder afhankelijk te zijn van subsidies. Ze benadrukt dat haar fractie vindt dat boeren goed betaald moeten worden voor natuurbeheer en dat ook kleinere boeren de kans moeten krijgen om goed rond te komen. Ze haalt aan dat natuurinclusieve landbouw volgens de site van Stal en Akker een economisch rendabel landbouwsysteem is, wat positieve vooruitzichten voor de toekomst biedt.

Gedeputeerde Sterk merkt op dat de vraag over de financiën van de BBB niet goed is genoteerd en dat zij er schriftelijk op terug zal komen.

De voorzitter constateert dat dit agendapunt voldoende is besproken.

4. Statenbrief Natuurdoelanalyses Utrechtse N2000-gebieden

Voor de behandeling van deze Statenbrief heeft de commissie al informatie gekregen in de infosessie van 10 mei en een tweede aparte infosessie op 8 juni. Tot tweemaal toe zijn technische vragen beantwoord en ook na de laatste infosessie zijn schriftelijke antwoorden aangeleverd. Hiermee is de beeldvormende fase afgerond. Deze commissievergadering is bedoeld om het politieke gesprek te voeren. Deze Statenbrief wordt in één termijn behandeld.

Eerste termijn commissie

De heer Cromwijk heeft vragen gesteld over de NDA's in het UPLG die nog niet zijn gecontroleerd door de Ecologische Autoriteit. Hij is verbaasd dat deze NDA's niet worden aangepast op basis van het advies van de Ecologische Autoriteit, ondanks dat de Autoriteit in 2022 is opgericht om onafhankelijk ecologische informatie te toetsen voor besluitvorming. Hij vraagt zich af hoe dit juridisch houdbaar kan zijn en waarom het onderzoek dan wordt aangevraagd. Bovendien wijst hij erop dat als de adviezen pas na 1 juli 2023 beschikbaar zijn en de NDA's bijna volledig of volledig moeten worden aangepast, ze niet worden meegenomen in het UPLG. Dit zou betekenen dat ingrijpend beleid wordt uitgevoerd op basis van een juridisch niet houdbare analyse, waarbij miljoenen aan gemeenschapsgeld worden uitgegeven. Het voorstel van de BBB is om de natuurdoelanalyse uit de koersnotitie te schrappen en de juridische borging van de instandhoudingsdoelen van Natura2000-gebieden te herzien. De spreker verwacht dat de huidige natuurdoelanalyses meer problemen dan voordelen opleveren.

De heer Van den Dikkenberg stelt dat een zwaar instrument als de natuurdoelanalyse eigenlijk onomstotelijk vast moet staan. Hij wil terugkijken op de miljoenen investeringen in natuur en natuurbeheer in Natura 2000-gebieden en vooruitkijken naar mogelijke investeringen.

Deze spreker vraagt zich af hoe het mogelijk is dat ondanks deze investeringen, de staat van instandhouding is verslechterd. Hij wil graag weten of toekomstige investeringen zullen bijdragen aan het bereiken van doelen, vooral nu het landelijk gebied wordt heringericht.

Er wordt onder andere geconcludeerd dat de connectiviteit tussen gebieden onvoldoende is. Hij noemt het Binnenveld, Botshol en de Rijntakken als voorbeelden van gebieden waar veel natuur is ingericht en waar veel functieverandering heeft plaatsgevonden. Ten tijde van het eerste beheerplan van de Natura 2000-gebieden, zoals het Binnenveld, was de kavelruil nog niet klaar. Maar nu is de kavelruil wel klaar en zijn de gebieden ingericht en met elkaar verbonden langs de Grift.

Bij Botshol is veel nieuwe natuur aangelegd en is het gebied robuuster gemaakt. Hij vindt het daarom een beetje achterhaald om nu te adviseren om aan de connectiviteit te werken. Er is immers al veel gerealiseerd. De spreker wijst op de noodzaak om de situatie te verbeteren en de instandhouding dichterbij te brengen. Maar in sommige gevallen, zoals bij het Binnenveld, zijn er obstakels zoals een woonwijk, de A12, een spoorlijn en een industrieterrein van de gemeente Ede. Hij vraagt zich af of er een uitplaatsingsregeling komt voor dat industrieterrein.

De heer Van den Dikkenberg wil het doelbereik van de natuurdoelanalyse specifiek in beeld brengen. Hij stelt voor om een verdiepende analyse van de natuurdoelanalyse te maken om te kijken of er met extra beheer ook doelen kunnen worden gerealiseerd. De spreker vraagt om een diepgaande analyse van de Natura 2000-doelstellingen. Hij wil onderzoeken of de doelen behaald kunnen worden door extra beheer, als het niet lukt om de stikstof te verminderen door de bronmaatregelen aan te pakken. Of, zo is de vraag, wacht de provincie tot de natuur, die we willen beschermen, uit de gebieden verdwenen is?

Reactie college

Gedeputeerde Sterk legt uit dat de Ecologische Autoriteit oordeelt over de natuurdoelanalyses. Deze analyses kunnen worden aangepast. Ze beschrijven de mogelijke maatregelen die nodig zijn om de doelen in een gebied te bereiken. De Ecologische Autoriteit kan een oordeel hebben, wat kan leiden tot aanpassingen van maatregelen, zoals in Nieuwkoop. De belangrijkste bekende maatregelen, die nog niet allemaal zijn beoordeeld door de Ecologische Autoriteit, worden wel opgenomen in het UPLG. De Ecologische Autoriteit gaat dit UPLG bekijken om te bepalen of het daadwerkelijk effect heeft op het beoogde doelbereik. Het UPLG is een adaptief document, zoals de minister het noemt. Het moet steeds worden aangepast omdat het soms niet van tevoren bekend is of dit de juiste maatregel is om de staat van instandhouding in een gebied te bereiken.

De SGP-fractie stelt dat er miljoenen zijn geïnvesteerd in beheer, maar de staat van instandhouding is verslechterd. Dit komt volgens de spreker omdat beheer soms niet genoeg is om de milieueffecten te herstellen. Als bijvoorbeeld de stikstof toeneemt, kun je wel stevig inzetten op beheer, maar dat is niet voldoende om de groei van bepaalde milieufactoren te compenseren. Dit is ook de achtergrond van de grote operatie die nu plaatsvindt, aldus de spreker. Het beheer kan soms beter. Daarom willen de provincie dat de subsidie voor beheer, of dit nu door een terrein beherende organisatie of een boer is, naar 100% gaat. De gedeputeerde benadrukt dat goed beheer belangrijk is, maar het is niet het enige antwoord op het vraagstuk in de natuurgebieden om te zorgen dat de staat van instandhouding wordt gehaald.

De heer Van den Dikkenberg heeft uit de technische sessie begrepen dat er ook een KDW 2 benoemd kan worden. Dit zou betekenen dat door extra beheer de negatieve effecten van stikstof voor een aantal jaren verminderd kunnen worden. Dit leidt dan tot een betere staat van instandhouding. Maar dit vraagt wel meer inzet, omdat er meer beheerd moet worden en er dus meer geld voor nodig is. De politieke vraag is of er in de afgelopen jaren te weinig geld is besteed aan natuurbeheer, omdat het technisch gezien wel mogelijk is. Er is steeds gezegd dat het technisch niet mogelijk is met ander beheer, maar volgens de spreker is het een keuze: het kan technisch wel met ander beheer, maar dan moeten hier wel een gezamenlijke beslissing over worden genomen. De vraag aan de gedeputeerde is of deze gedachtegang klopt.

Gedeputeerde Sterk merkt op dat er geconstateerd moet worden dat het natuurbeheer blijkbaar niet op de juiste manier is uitgevoerd. Ze heeft hier al meerdere keren over gesproken met de terrein beherende organisaties, vooral na klachten van boeren die aangeven dat het beheer niet goed gaat. Ze geeft aan dat in sommige gebieden het beheer beter kan en dat dit deels te maken heeft met de beschikbare financiën. Daarom zal er bij het UPLG om meer geld gevraagd worden voor natuurherstel. Dit zorgt ervoor dat het werk goed uitgevoerd kan worden en dat de mensen die dit doen een eerlijke vergoeding krijgen. Ze geeft aan dat dit zowel betrekking heeft

op verdienmodellen voor de boeren als op natuurbeherende organisaties. Ze merkt daarnaast op dat in sommige gebieden de drukfactoren op de Natura 2000-gebieden verminderd moeten worden. Soms heeft dit ook te maken met relatief nieuwe factoren, zoals de Amerikaanse rivierkreeft, die een grote impact heeft op bepaalde natuurgebieden.

Omdat de gedeputeerde geen beeld heeft bij de situatie zoals geschetst rond het Binnenveld, zal de gedeputeerde schriftelijk reageren op de vragen van de heer Van den Dikkenberg.

De heer Cromwijk citeerde in zijn bijdrage letterlijk uit hun opwaarderingsverzoek. Het antwoord luidt: de NDA's worden niet aangepast op basis van het advies van de Ecologische Autoriteit. Als de adviezen voor 1 juli beschikbaar zijn, worden ze wel opgenomen in het UPLG. De adviezen van de Ecologische Autoriteit worden opgenomen in het Natura 2000-beheerplan, mits er al een antwoord is. De vraag is of ze nu wel of niet worden opgenomen in het UPLG, want beheerplannen zijn duidelijk iets anders.

Gedeputeerde Sterk legt uit dat de natuurdoelanalyses (NDA's) aangeven hoever men is met het realiseren van de natuurdoelen in een specifiek gebied, conform de richtlijnen. Deze analyses geven ook inzicht in de redenen waarom bepaalde doelen misschien nog niet zijn bereikt en welke maatregelen nodig zijn om dit te verbeteren. De Ecologische Autoriteit zal deze maatregelen beoordelen en op basis hiervan mogelijk suggesties doen voor aanpassingen. De Ecologische Autoriteit brengt ook bezoeken aan de gebieden om haar beoordelingen te baseren op eigen observaties. Gedeputeerde Sterk verwacht dat de Autoriteit in het najaar ook andere gebieden zal bezoeken. Ze geeft aan dat het er vooralsnog goed uitziet, maar benadrukt dat niets zeker is.

De voorzitter constateert dat dit agendapunt voldoende is besproken.

5. [Statenbrief Porthos-stikstof uitspraak voor ambities provincie Utrecht](#)

De Porthos-uitspraak eind vorig jaar komt erop neer dat er geen vrijstelling meer is voor tijdelijke stikstofemissies tijdens de bouwfase. Wat betekent dit voor de bereikbaarheid, woningbouw, energietransitie, netcongestie, dijkversterking en natuurprojecten? En wat kan de provincie doen? Daar gaat het over. Deze Statenbrief wordt in één termijn behandeld, aldus de voorzitter.

Eerste termijn commissie

De heer Cromwijk had het agendapunt opgewaardeerd, maar kiest ervoor om zijn vragen schriftelijk in te dienen.

De heer Dekker concludeert dat de gevolgen van de Porthos-stikstofuitspraak meevallen. Hij merkt op dat vooral infrastructuurprojecten en bedrijventerreinen worden beïnvloed. Na het lezen van de nota krijgt hij het gevoel dat de Gedeputeerde Staten er alles aan doen om deze projecten door te laten gaan. Hij vraagt zich af hoe dit zich verhoudt tot de externe communicatie over het veranderen van ons gedrag en het maken van keuzes met betrekking tot stikstof.

Spreker vraagt zich af of de Porthos-uitspraak niet iets anders voor de provincie zou kunnen betekenen, zoals het stellen van andere ambities op bedrijventerreinen of bij infrastructuurprojecten. Hij stelt deze open vraag aan de commissie, maar besluit deze te laten liggen vanwege tijdgebrek. Hij vraagt zich af of dit niet zou kunnen leiden tot een herziening van onze ambities, aangezien de provincie het goede voorbeeld moet geven als het gaat om stikstofuitstoot.

Reactie college

Gedeputeerde Sterk zegt toe schriftelijk te reageren op het opwaarderingsverzoek van de BBB en wacht de eventuele verdere schriftelijke vragen van de fractie van de BBB nav de statenbrief over de Porthos-stikstof uitspraak af.

Dan de vraag van de PvdA. De Porthos-uitspraak heeft vooral betrekking op de stikstof die nodig is tijdens de bouwfase van projecten. Dit probleem is vergelijkbaar met de problemen rond PAS-melders en ambities op het gebied van andere infrastructuur. Ze benadrukt dat natuurherstel noodzakelijk is om weer vergunningen te kunnen geven.

Hoe de provincie vervolgens omgaat met de stikstofuitstoot, en welke rangorde daarin wordt aangebracht, is een vraag die het nieuwe college en deze nieuwe Staten moeten bepalen. Ze suggereert dat de Staten op een gegeven moment prioriteiten zullen moeten stellen in projecten, bijvoorbeeld rekening houdend met netcongestie, wat ook een probleem kan zijn bij toekomstige bouwprojecten. Hierover moet het gesprek in de Staten worden gevoerd. Het is daarom ook terecht dat de heer Dekker deze vraag ook aan de andere fracties stelt.

De voorzitter constateert dat dit agendapunt voldoende is besproken.

6. **Sluiting**

Niets meer aan de orde zijnde, sluit de voorzitter de vergadering om 21.30 uur.

Toezeggingen

Statenbrief Start- en Koersnotitie Utrechts Programma Landelijk Gebied

Gedeputeerde **STERK** zegt toe om een schriftelijke uitleg te geven over wat de sociaaleconomische impactanalyse inhoudt en hoe tussentijds bijsturen mogelijk is.

Gedeputeerde **STERK** zegt toe om een schriftelijke uitleg te geven over de CO2-opname via grasland

Gedeputeerde **STERK** zegt toe om nadere schriftelijke uitleg te geven over een passage in het UPLG over methaanuitstoot in natuurgebieden.

Statenbrief Voortgangsrapportage Samenwerkingsagenda Landbouw 2022

Gedeputeerde **STERK** zegt toe belooft schriftelijk terug te komen op de vraag over de financiering van kleinere projecten en wat de reden is waarom dit bedrag nog niet is opgenomen in de begroting.

Statenbrief Natuurdoelanalyses Utrechtse N2000-gebieden

Gedeputeerde **STERK** zegt toe schriftelijk te reageren op de vragen die gesteld zijn over de connectiviteit in natuur rondom het Binnenveld.

Statenbrief Porthos-stikstof uitspraak voor ambities provincie Utrecht

Gedeputeerde **STERK** zegt toe schriftelijk te reageren op het opwaarderingsverzoek en wacht de verdere schriftelijke vragen van de fractie van de BBB bij dit agendapunt.